

krajevi (a to naročito važi za Hercegovinu, zapadnu Bosnu i Dalmaciju) djelomično izbjegli feudalnom poretku, a u koliko su mu bili podvrgnuti, on je ovdje duže trajao nego u gornjim hrvatskim krajevima. Osim toga ti pretežno stočarski krajevi nisu bili ekonomski organizirani na načelu potpune autarhije, kao što je to bilo na većem dijelu područja gornje Hrvatske. U donjim hrvatskim krajevima, gdje je prevladavala stočarsko-patrijarhalna kultura, oduvijek je postojala izvjesna izmjena dobara, oduvijek je postojala trgovina uslijed nestašice žitka i pomanjkanja poljoprivrednog znanja.

Stočari su bili prisiljeni da izmjenjuju svoje proizvode sa poljoprivrednicima, i tako su se u stočara od najranijih vremena razvijali trgovci, a postojalo je od najranijih vremena i veliko iseljavanje, prodiranje u poljodjelske krajeve i napučivanje gradova i tržišta. U tim je krajevima od davnine postojalo i ekonomsko iskorišćavanje, kao i veće ekonomske i društvene razlike na selu. Na te je krajeve zapadno-evropska civilizacija djelovala drukčije nego na krajeve gornje Hrvatske. Evo zašto i kako.

U tim je krajevima unapređivanje prometa, razvitak trgovine i razvitak gradova omogućio emigraciju viška stanovništva. Razvitak industrijskog kapitalizma prouzročio je emigraciju u prekomorske zemlje. Ti emigranti, priviknuti na niski standard života, mogli su da u nekoliko godina prištede relativno visoke sume, koje su u velikom broju slučajeva bile upotrebljene ili u pridizanju domaćeg gospodarstva u »starom kraju« ili su bile investirane u trgovinu.